

Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського, 13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Лабораторія педагогічної майстерності та освітніх інновацій

тел. 55-65-69

Друзь Л. В.,

завідуюча лабораторією педагогічної
майстерності та освітніх інновацій

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розвиток системи освіти України передбачає пошук шляхів її модернізації. У зв'язку з цим у сучасних освітніх закладах активізувалася діяльність педагогічних колективів щодо розгортання дослідно-експериментальної роботи. При цьому виникають певні труднощі щодо її організації. Тому наразі на допомогу освітянам ми маємо намір висвітлити логіку організації дослідно-експериментальної роботи, що і окреслює мету пропонованих «Методичних рекомендацій».

У педагогічній літературі поняття інноваційна та експериментальна діяльність нерідко ототожнюються, що пояснюється розумінням експериментальної діяльності як складової інноваційної, коли експериментально перевіряється ефективність і можливість застосування інновацій в системі освіти. Одночасно дослідно-експериментальна робота має свою специфіку проведення, і в цьому випадку вона виступає як окремий вид інноваційної діяльності.

Педагогічний експеримент – науково-поставлений дослід у процесі освітньої роботи, спостереження досліджуваного явища у спеціально створених і контрольованих дослідником умовах. Тому мета дослідно-експериментальної роботи – дослідження актуальних педагогічних проблем, експериментальна апробація нових педагогічних технологій.

Основу нормативної бази дослідно-експериментальної роботи з оновлення змісту освіти та підвищення її якості на базі освітніх закладів області становлять:

Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. із змінами від 16 жовтня 2012 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>,

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08 вересня 2011 із змінами від 16 жовтня 2012р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Постанова Верховної Ради України від 21 жовтня 2010 р. № 2632-VI) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2632-vi>

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад (Наказ МОН України від 20.02.2002 № 114 (із змінами та доповненнями, затвердженими наказом МОН України від 23.11.2009 № 1054) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0428-02>.

Дослідно-експериментальна робота організовується певним чином.

1. Подання заявки на експеримент

Заявка на організацію дослідно-експериментальної роботи подається ініціатором у міську, обласну або всеукраїнську експертну раду. Авторами заявки можуть бути окремі педагогічні працівники, освітні установи будь-якого типу, державні, обласні та міські органи управління загальної середньої освіти.

Заявка подається в довільному письмовому вигляді та має містити:

- тему експерименту;
- дані про наукового керівника;
- указівку бази експерименту, найменування освітньої установи, в якій планується його проведення;
- виклад суті експерименту, обґрунтування його значущості для розвитку освіти в системі заявленого рівня;
- програму експерименту (основні ідеї експерименту, цілі, теоретичні положення, етапи експерименту та прогнозовані результати по кожному етапу, методи, необхідні умови проведення експерименту, засоби контролю й забезпечення достовірності результатів експерименту, перелік навчально-методичних розробок, що забезпечують програму експерименту);
- календарний план проведення експерименту;
- пропозиції з можливого розповсюдження результатів експерименту;
- джерела фінансування.

Необхідною умовою для розгляду заявки та затвердження програми експерименту є її попереднє обговорення та ухвалення в педагогічному колективі: на науково-методичній раді, педагогічній раді, раді освітньої установи, залежно від рівня планованого дослідження.

Потім заявка розглядається експертною комісією, що створюється наказом керівника відповідного органу управління освітою (міського, регіонального) при експертній раді. Строк розгляду заявки - два місяці з дня її надходження у відповідний орган управління освітою. За наслідками експертизи оформляється висновок.

Органи управління освітою (відповідно до заявленого статусу) при позитивному висновку експертної комісії готують проект наказу про організацію експериментальної роботи, затвердження програми та строків експерименту. Наказ органу управління освіти і науки є підставою для організації експериментальної діяльності в загальноосвітній установі.

2. Отримання дозволу на експеримент

Будь-який учитель має право на експериментування. Такі експерименти вирішуються педрадою школи і включаються у план відповідного методичного об'єднання вчителів.

Учитель подає адміністрації закладу загальної освіти заявку на експеримент, додає програму експерименту та план його проведення. Директор закладу загальної освіти видає наказ «Про дозвіл експерименту з певної теми певному педагогу (або творчій групі)».

Хід експерименту періодично розглядається на засіданнях творчої групи чи засіданнях методичного об'єднання, на педагогічній чи науково-методичній раді. При цьому керівникам закладів загальної освіти слід урахувати, що необхідно узгоджувати ряд педагогічних експериментів шкіл з міськими, регіональними органами управління освіти і науки. Чим масштабніше експеримент, тим більше потрібен дозвіл вищого органу управління освітою.

Заклад загальної освіти подає до експертної ради заявку на експеримент і розгорнену програму експерименту. Якщо заклад загальної освіти має намір працювати в режимі «експериментального майданчика» з метою подальшої зміни статусу, створення освітнього закладу нового типу (гімназія, ліцей, коледж), то дозвіл на експеримент видається відповідним органом управління освітою.

3. Розроблення програми дослідно-експериментальної роботи

Перш ніж приступити до розробки програми експерименту, слід вивчити відповідну нормативну базу, де визначені його рівні, вимоги до нього. Слід зазначити, що чим вище статус чи масштаб експерименту, тим більш детальною та складно організованою має бути його програма.

До початку експерименту необхідно розробити його програму, в якій плани, очікування педагога, діагностичний інструментарій зібрані в певну

цілісність, яка допоможе управляти педагогічним процесом, вносити корекцію в освітній процес.

Після закінчення певного етапу експерименту необхідно проаналізувати отримані результати, оформити їх у вигляді звіту, довідки про результати, доповіді, реферату, замітки, статті тощо. Отримані в експерименті результати повинні бути доказовими, а дії педагога-експериментатора – усвідомленими. Без осмислення вчитель не зможе зрозуміти й чітко відповідати за питання:

Перш ніж приступити до розробки програми будь-якого експерименту, слід визначити рівень експерименту всередині закладу освіти:

- дослідна робота;
- дослідно-експериментальна діяльність;
- експериментально-пошукова діяльність;
- експериментально-дослідна діяльність.

Підставою для розподілу за запропонованими рівнями є міра достовірності й відтворюваності результату експерименту.

Чим більш доказовим та аргументованим є результат експерименту, чим технологічнішим і можливим для повторення є результат експерименту, чим більше параметрів, властивостей досліджуваного явища охоплює експеримент, тим вище його рівень.

Найбільш ефективним підходом до розвитку експериментальної діяльності на рівні навчального закладу є розробка всередині школи документа «Положення про внутрішньошкільний експеримент», у якому визначаються рівні внутрішньошкільного експерименту й вимоги до нього. Виходячи з цих вимог і розробляється програма експерименту.

Етапи експерименту визначають певні частини, проміжні результати та послідовність їх досягнення. Частини дозволяють у визначені часові інтервали реалізувати систему заходів, закладену в гіпотезі. Етапи служать для фіксації проміжних результатів їх оцінювання й коректування.

4. Етапи підготовки та проведення експерименту

Діагностичний етап. Аналіз ускладнень учителя, аналіз освітнього процесу, виявлення та формулювання суперечностей, які можна вирішити за допомогою нововведення. Виявлення проблеми й обґрунтування її актуальності.

Прогностичний етап. Постановка цілей і завдань, формулювання гіпотези, прогнозування очікуваних позитивних результатів, а також негативних наслідків. Розробка програми експерименту.

Організаційний етап. Створення всіх необхідних умов для забезпечення розробки та впровадження нововведень:

- матеріальних (приміщення, меблі, база експериментальної роботи);
- кадрових;
- науково-методичних (нові програми, технології, тести, анкети, дидактичний матеріал);
- фінансових;
- мотиваційних (морально-психологічна атмосфера серед педагогів-експериментаторів);
- організаційних (нові структури, наукові керівники).

Практичний етап. Констатуючі зрізи, відстеження результатів, моніторингові дослідження.

Узагальнюючий етап. Обробка даних, співвіднесення результатів експерименту з поставленою метою, коректування гіпотези, оформлення та опис ходу й результатів експерименту.

5. Типи, рівні та види експериментів

Експеримент - це дослідницька діяльність, яка призначена для перевірки висунутої гіпотези, яка розгортається у природних або штучних умовах, результатом якої є нове знання, що включає виділення істотних чинників, які впливають на результати педагогічної діяльності.

Педагогічний експеримент - експеримент, завданням якого є з'ясування порівняльної ефективності вжитих у освітній діяльності технологій, методів, прийомів, нового змісту тощо.

Типологія експерименту:

Констатуючий експеримент служить для формування комплексу матеріалів для доказу ефективності (неефективності) нової програми, навчального посібника, технології, методики тощо. За підсумками експерименту реєструються виявлені факти, пропонуються конкретні рекомендації зі зміни програми, концепції та змісту навчального посібника, констатуються позитивні й негативні результати.

Формуючий експеримент служить для перетворення як учнів, так і всього освітнього простору, може вирішувати проблему демократизації навчального процесу, зміни характеру взаємин учителя й учнів, взаємин усередині класного мікросоціуму.

Формуючий експеримент може бути спрямований на розвиток пам'яті, сприйняття, мотивації, мислення, уваги. Для вчителя, який розробляє авторську методику у предметній галузі, даний експеримент допоможе досліджувати ступінь результативності у формуванні освітніх компетентностей учня.

Контрольний експеримент показує рівень змін за наслідками формуючого експерименту.

Рівні педагогічного експерименту:

- Індивідуальний.
- Внутрішньошкільний.
- Міський, районний.
- Регіональний (обласний).
- Державний.

Види експерименту:

Локальний - приватні експерименти, не пов'язані між собою, наприклад, нова програма предмета.

Модульний - комплекс приватних, пов'язаних між собою нововведень, наприклад, блок нових програм, розробка нових технологій навчання, створення нового творчого колективу чи об'єднання.

Системний - нововведення, що охоплюють усю школу. Розробляється «Програма розвитку школи», наприклад, перебудова всієї школи під яку-небудь ідею, концепцію або створення нової освітньої установи на базі колишньої (гімназії, ліцею).

Широкомасштабний, наприклад, експеримент з удосконалення структури та змісту освіти.

6. Планування експериментальної роботи в закладі загальної освіти

План - це управлінське вирішення завдання досягнення поставленої мети. Для чіткої організації експериментальної роботи в закладі загальної освіти слід розробити план експериментальної роботи. Він гарантує ретельне продумування ходу й забезпечення педагогічного дослідження, в також отримання очікуваних результатів продуктивної роботи. План експерименту представляє систему заходів, він передбачає порядок, послідовність, строки та засоби їх виконання.

Ретельно розроблений план педагогічного експерименту дозволяє наперед передбачити обсяг роботи, уникнути різних огріхів, додає експерименту ритмічності на всіх етапах його проведення.

Структурними компонентами плану експерименту виступають його основні етапи й різні експериментальні заходи та процедури. План включає: первинне формулювання проблеми, теми, цілей і завдань, гіпотези дослідження, персоналії виконавців і керівників, календарні строки проведення експерименту.

Слід указати у плані експериментальної роботи адміністративний супровід експерименту: створення технологічних умов проведення дослідження, створення сприятливої атмосфери всередині закладу навколо роботи експериментаторів, інформування педагогічної громадськості про хід

й очікувані результати експериментальної роботи поза установою. Окрім створення належних умов проведення експериментальної діяльності адміністративний супровід передбачає активне спостереження за роботою експериментаторів, оперативне вирішення виникаючих проблем, звітність по управлінській вертикалі, починаючи від заступника директора з науково-методичної роботи й закінчуючи колегією управління освіти і науки.

Для оцінювання правильності вибраного ходу педагогічного пошуку, тих чи інших засобів розв'язання проблеми педагогічного дослідження, що проводиться, потрібен добре поставлений психолого-педагогічний супровід. Це і діагностичний контроль на вході (до початку експериментального викладання), діагностика проміжних результатів, і, звичайно, доказова діагностика підсумкових результатів.

Важливою умовою для успіху експериментальної роботи є підготовленість педагогічного колективу експериментаторів: підвищення кваліфікації експериментаторів і в закладі післядипломної педагогічної освіти, і шляхом самоосвіти, і на внутрішньошкільному семінарі з науковим керівником і консультантом експериментального майданчика. У плані експериментальної роботи можна вказати графіки проведення відкритих уроків і позакласних заходів, організацію дитячих змагань, олімпіад, проведення тематичних конференцій.

У план *діагностичного етапу* включається вивчення авторами експерименту літературних джерел, ознайомлення з досвідом передовиків, логічний аналіз основних понять проблеми, на основі чого буде остаточно розроблена методика експерименту. У плані *прогностичного етапу* намічається уточнення всіх гіпотез, формулювань, цілей і завдань майбутньої роботи, очікуваних результатів. План *організаційно-підготовчого етапу* складається в докладнішому вигляді з указівкою строків і виконавців: питання узгодження експерименту; підбір і необхідна корекція об'єктів експерименту; підготовка методичного забезпечення; підготовка дослідницького інструментарію, розмноження методичних матеріалів; проведення, при необхідності, розвідувального експерименту. *Практичний етап* у плані відображається вказівкою основних моментів і строків контролюючого, формуючого й констатуючого експериментів, особливостей логічної схеми експерименту. Плануються способи (методи) отримання інформації про хід педагогічного процесу і його результати (проведення зрізів, контрольних робіт, анкет, тестів тощо). Далі йде сукупність заходів *узагальнюючого етапу*, пов'язаних з обробкою й аналізом одержаних даних, підбиттям результатів експерименту (форми звітності), виробленням практичних рекомендацій.

Отже, зміст дослідно-експериментальної роботи включає інноваційну діяльність, сутність якої полягає в оновленні навчально-виховного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. При цьому важливо, що суб'єктом, носієм інноваційного процесу виступають учителі, учні, батьки.

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАДАННЯ ЗВІТУ
ПРО ПЕРЕБІГ І ОТРИМАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Згідно з пунктом 3.3 Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад (Наказ МОН України від 20.02.2002 № 114 (у редакції наказу МОН України від 23.11.2009 № 1054)) навчальний заклад, який має статус експериментального навчального закладу регіонального або всеукраїнського рівня, спільно з науковим керівником звітує про перебіг і отримані результати відповідного етапу дослідно-експериментальної роботи. Звіт подається завідувачу лабораторії педагогічної майстерності та освітніх інновацій КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» в письмовій формі.

Для впорядкування та систематизації дослідно-експериментальної роботи закладів загальної освіти Вінницької області КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» пропонує надавати звіт за такою формою:

1. Титульний лист (Додаток 1).
2. Звіт про результати перебігу дослідно-експериментальної роботи за темою та отриманні результати (Додатки 2, 3, 4) подається в письмовій формі наприкінці кожного етапу дослідно-експериментальної роботи за підписом наукового керівника та керівника навчального закладу. Звіт включає опис виконання завдань у відповідні строки та підкріплюється розробленими під час дослідно-експериментальної роботи програмами, посібниками, методичними розробками, іншими практичними матеріалами, які розкривають сутність виконаної роботи.

Перелік документів, які подаються завідувачу лабораторії педагогічної майстерності та освітніх інновацій КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» закладом загальної освіти, що має статус експериментального закладу регіонального та всеукраїнського рівнів:

1. Наказ про проведення дослідно-експериментальної роботи та надання статусу експериментального закладу регіонального або всеукраїнського рівня.
2. Заявка про проведення дослідно-експериментальної роботи.
3. Програма дослідно-експериментальної роботи.
4. Реєстраційний паспорт експериментального закладу.
5. Звіт.

Додаток 1

«ПОГОДЖЕНО»	«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач КУ «ММК» _____	Директор закладу _____
(підпис)	(підпис)
ПІБ _____	ПІБ _____
« ___ » _____ 20_ р.	« ___ » _____ 20_ р.
	Науковий керівник _____
	(підпис)
	ПІБ _____

ЗВІТ

про перебіг та отриманні результати дослідно-експериментальної роботи за темою «Педагогічні умови впровадження в навчально-виховний процес інноваційних технологій» на базі КУ «ЗОШ І–ІІІ ступенів № __ Вінницької міської ради» Вінницької області на 2015–2020 роки»

етап дослідно-експериментальної роботи

Вінниця
2019

Додаток 2

**Структура звіту за результатами виконання
_____ етапу дослідно-експериментальної роботи**

1. Назва, терміни та завдання відповідного етапу дослідно-експериментальної роботи згідно із завданнями програми.
2. Звіт про виконання завдань етапу дослідження (результати подавати відповідно до послідовності завдань із зазначенням конкретно виконаної діяльності, отриманих результатів та підкріплення доказовими матеріалами).
3. Використані діагностичні методики та технології: назва, автор (якщо етапом дослідження передбачається їх використання).
4. Загальний висновок проведення етапу дослідно-експериментальної роботи.
5. Звіт підписується директором навчального закладу та науковим керівником.

Додаток 3

**Орієнтовна структура підсумкового звіту
про дослідно-експериментальну роботу**

1. Тема дослідно-експериментальної роботи та нормативні документи, якими вона затверджена.
2. Терміни та завдання експериментального педагогічного дослідження.
3. Очікувані результати експериментального дослідження відповідно до завдань кожного етапу програми.
4. Звіт про виконання завдань кожного етапу програми.
5. Використані діагностичні методики та технології (психодіагностики, соціометрія та ін.): назва, автор.
6. Зведені результати моніторингу експериментальних і контрольних груп, які відображають зміни за весь період експериментального дослідження (таблиці, діаграми тощо).
7. Підсумковий аналіз результатів моніторингу.
8. Непередбачені результати.
9. Короткі анотації до матеріалів, розроблених у ході дослідно-експериментальної роботи (методичні рекомендації, моделі, технології, методики, програми, підручники, посібники, робочі зошити тощо).
10. Перелік основних друкованих праць за темою дослідно-експериментальної роботи.

11. Висновок про доцільність упровадження у навчально-виховний процес.
12. Підписує звіт директор навчального закладу, науковий керівник, завідувач методичного кабінету (центру).
13. Додатки, що підтверджують виконання етапу. Додатки рекомендується систематизувати за напрямом діяльності.

Додаток 4

Видавнича діяльність, публікації

Назва праці	Автор публікації	Видання
Проектна діяльність як засіб формування дослідницьких умінь учнів	Костенко Н. О.	Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Київ – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2019. – 148 - 156 с.